

Конституційний процес у Криму (січень 1997 р. – жовтень 1998 р.)

Конституційний процес в Криму в зазначений період відбувався на основі загострення політичної ситуації та протистояння між центральними органами влади України та Верховною Радою Автономії, які мали місце в 1995 та 1996 рр. Так, 4 квітня 1996 р. Верховною Радою України був прийнятий Закон «Про Конституцію Автономної Республіки Крим», у якому не затвердженими залишилися 22 статті Конституції, які суперечили чинному законодавству України [1, ст.1]. Тому 1997 р. розпочинався з активної роботи депутатів Верховної Ради Автономії щодо доопрацювання цих положень. 10 січня 1997 р. відбулося засідання комісії Верховної Ради Криму, яка розглянула ряд незатверджених положень Конституції, серед яких були: преамбула Конституції, територіальний устрій, громадянство Республіки Крим та інші [1, ст. 7, 85].

Пропозиції комісії були розглянуті на 6-й сесії Верховної Ради Криму, яка прийняла рішення продовжити роботу по доопрацюванню неузгоджених положень Конституції Республіки Крим. Складність ситуації змусила Президію Верховної Ради Республіки Крим 5 травня 1997 р. затвердити план спільної роботи групи депутатів Верховної Ради України з доопрацювання проекту Конституції АРК і комісії Верховної Ради України з роботи над положеннями Кримської Конституції.

Аналіз документів, матеріалів, публікацій цього періоду свідчить про те, що в цей час доміювали дві точки зору на конституційний статус Криму. Українська сторона справедливо вважала на затвердженні Конституції АРК єдиним документом у правовому полі Конституції України. Кримські керівники і частина депутатів наголошували на затвердженні окремих статей, які зберігали певний планс для Криму мати власну державність.

Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Конституція України вперше закріпила правовий статус Автономної Республіки Крим [2]. Згідно з Конституцією України Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою частиною України і в межах повноважень, вирішуваних, віднесені до її ведення. Вона має свою Конституцію, яку приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим і затверджує Верховна Рада України не менш ніж повноважним від свого конституційного складу [2, ст. 134, 135]. Представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим [2, ст. 136].

Конституцією України визначено, що до ведення Автономної Республіки Крим, нарівні з іншими повноваженнями, відносяться призначення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, затвердження

складу виборчої комісії Автономної Республіки Крим, а також організація і проведення місцевих референдумів.

У зв'язку з прийняттям Конституції України і затвердженням Конституції Автономної Республіки Крим, Постановою Президії Верховної Ради Криму 2 вересня 1996 р. був затверджений план заходів Верховної Ради Криму з доопрацювання статей Конституції Автономної Республіки Крим і приведення їх у відповідність з Конституцією України, а також з підготовки проекту Закону Автономної Республіки Крим «Про внесення змін і доповнень в Конституцію Автономної Республіки Крим» відповідно до положень розділів 9 і 10 Конституції України і ст. 3 Закону України від 17 березня 1995 р. «Про Автономну Республіку Крим». 11 жовтня 1996 р. в Верховній Раді Криму по розділах 9 і 10 Конституції України і по Конституції Автономної Республіки Крим було проведене парламентське читання.

Однак, конституційний процес в Республіці Крим гальмувався. Верховна Рада Автономної Республіки Крим тільки 19 червня 1997 р. прийняла нормативно-правовий акт – Закон Автономної Республіки Крим «Про внесення змін і доповнень в Конституцію Автономної Республіки Крим» [3, ст. 375].

Даним нормативно-правовим актом, на наш погляд, вносилися істотні зміни і доповнення до Конституції Автономної Республіки Крим. Зокрема, змінювалися преамбула, назва республіки – «Республіка Крим» на «Автономна Республіка Крим», виключався порядок утворення територіальних одиниць республіки і їх види та особливості регулювання статусу міста Севастополя як невід'ємної частини Криму; змінювався порядок формування представницького органу автономії. У новій редакції було записано, що Верховна Рада Автономної Республіки Крим є однопалатною і складається з 100 депутатів, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування за змішаною мажоритарно-пропорційною системою (50 на 50 відсотків). Депутатська недоторканість за депутатами Верховної Ради Автономної Республіки Крим зберігалася [3].

Верховна Рада України прийняла постанову, якою рекомендувала Верховній Раді АРК подати для затвердження Верховною Радою України в грудні 1997 р. Конституцію Автономії «у вигляді єдиного, цілісного документу, погодженого з Конституцією України» [5]. Коментуючи в інтерв'ю журналістам прийняте рішення, Голова Верховної Ради АРК А. Гриценко заявив, що «в очередной раз мы стали свидетелями непоследовательной политики руководства Верховной Рады Украины по отношению к Автономной Республіки Крым» [6].

5 лютого 1998 р. відповідно до Постанови Верховної Ради України від 10 грудня 1997 р. «Про розгляд Конституції Автономної Республіки Крим» була ухвалена Постанова Верховної Ради Автономної Республіки Крим про подання на затвердження Верховній Раді України нормативно-правового акту Верховної Ради Автономної Республіки Крим – Закону Автономної Республіки Крим від 19 червня 1997 р. «Про внесення змін і доповнень в Конституцію Автономної Республіки Крим», як цілісного документу.

Наступний етап політичного протистояння був пов'язаний з процесом створення нормативно-правової бази з формування представницького органу автономії і безпосередньо з організацією і проведенням виборів на основі Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим». Даний закон був прийнятий 12 лютого 1998 р. і набрав чинності після опублікування 21 лютого цього ж року. Законом було передбачено, вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим провести одночасно з виборами депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів [7, ст. 4]. Закон встановлював день виборів – 29 березня 1998 р. з урахуванням закінчення повноважень депутатів. При цьому зазначалося, що виборча комісія Автономної Республіки Крим утвориться не пізніше ніж за 45 днів, а виборчі округи за 43 дні до дня виборів [7 ст. 7, ч. 3 ст.8]. Але з вказаним рішенням депутати колишньої Верховної Ради Автономної Республіки Крим не погодилися і 19 лютого 1998 р. Верховна Рада АРК ухвалила Постанову «Про Конституційне подання по Постанові Верховної Ради України від 12 лютого 1998 р. «Про проведення позачергових виборів в Верховну Раду Автономної Республіки Крим» і Закону України від 12 лютого 1998 р. «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим».

Верховна Рада Автономної Республіки Крим минулого скликання визнала вказану вище Постанову Верховної Ради України неконституційною, що порушує встановлені Конституцією і законами України права Автономної Республіки Крим, а також гарантії держави відносно автономії, виборчі права громадян в Автономній Республіці Крим, права національних меншин. Далі представницьким органом Автономії приводилася аргументація на захист нібито порушених прав і чинного законодавства.

Посилаючись на пункт 1 частини 1 ст. 150 Конституції України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим звернулася до Конституційного Суду України визнати неконституційними Постанову Верховної Ради України від 12 лютого 1998 р. «Про проведення позачергових виборів в Верховну Раду Автономної Республіки Крим» і Закон України від 12 лютого 1998 р. «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим». Але в силу об'єктивних причин це Конституційне подання не було розглянуте і Верховна Рада Автономної Республіки Крим опинилася в складній ситуації: або погодитися з проведенням виборів 29 березня 1998 р., або втратити свою легітимність.

Депутати колишньої Верховної Ради Автономної Республіки Крим прийняли рішення погодитися з проведенням виборів у вказаний термін.

29 березня 1998 р. вибори відбулися у всіх 100 одномандатних виборчих округах. З 1514122 виборців автономії, у виборах взяло участь 986631 осіб або 65,16%, а безпосередньо в голосуванні брало участь 976095 або 64,46% виборців [8, с. 33-34]. Була сформована Верховна Рада АРК. Одним із першочергових завдань Верховної Ради Криму нового скликання була розробка Конституції автономії. Хоча 4 квітня 1994 р. Верховна Рада України своїм Законом затвердила Конституцію Криму, вона залишалася не діючим документом, так як частина статей залишалися незатвердженими. Тому з квітня 1998 р. по лис-

топад була проведена велика робота по доопрацюванню Конституції та узгодженню її з Конституцією України і 21 листопада 1998 р. Верховна Рада автономії затвердила новий текст Конституції. У досить короткий термін Верховна Рада України затвердила Закон про Конституцію Автономії Республіки Крим. Стаття 1 нової Конституції визначала статус автономії в політичній системі України.

Список літератури:

1. Закон України «Про Конституцію Автономної Республіки Крим» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 24. 2. Крымские известия. – 16.01.97. 3. Закон Автономної Республіки Крим «Про внесення змін і доповнень в Конституцію Автономної Республіки Крим» // Собрание Законодательства Республіки Крим. 1997. – № 6. 4. Максимов С. Крымскую Конституцию «свалили»? // Крымские известия. – 18.12.97. 5. Постанова верховної ради України «Про розгляд Конституції Автономної Республіки Крим» 10 грудня 1997 року // ВВР України. – 1999. – № 5-6. – 12.02.99. 6. Крымские известия. – 18.12.97. 7. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим» // ВВР України. – 1998. – № 6-7. 8. Парламент Крима: выборы – 98. Информационно-аналитическое издание. Ч. I. – 1999. – 572 с.

Надійшла до редакції 25.05.2001 р.

*Д.Р. Хаваджі, ад'юнкт
канд. державно-правових дисциплін
Кримського факультету Національного ун-ту внутр. справ*

Застосування депортацій тоталітарним режимом у СРСР щодо представників різних народів, соціальних груп і конфесій

У юридичній літературі немає однастайності у визначенні терміну “депортація”. Так, у радянській юриспруденції він мав наступний зміст: “депортація – (вивіз) – примусове переміщення осіб за межі держави. Застосовується щодо іноземців і апатридів, які знаходяться на території держави без її відповідного дозволу, а також до інших категорій “небажаних осіб” [1, с. 99]. Цими “небажаними особами”, на жаль, виявилися цілі народи, примусово переселені в роки Другої світової війни з різних місць в інші регіони країни. Переміщення населення завжди було одним з інструментів державної політики в будь-які часи історії людства. Однак, ХХ ст. можна назвати “сталіттям переміщених осіб”.

Сучасна українська теоретико-правова наука пропонує децю інше визначення терміну “депортація”. Так, професор Ю.І. Ринчаренко вважає, що “депортація – (лат. deportatio – вигнання, заслання) – примусове виселення з місця постійного проживання особи, групи осіб чи народу” [2, с. 75]. Згідно з таким визначенням, депортація містить у собі як примусове масове переселення народів, так і переміщення окремих груп людей, тобто міграцію. Міграція, у свою чергу, розподіляється на безповоротну (з остаточною зміною